Lägenhetsbebyggelse vid Brinkebergskulle

Arkeologisk utredning, steg 2
Fastighet Karls grav 1 :1 m. fl.
Vänersborgs socken, Vänersborgs kommun
Astrid Lennblad
Lödöse museum, Förvaltninngen för kulturutveckling
KU Arkeologisk rapport 2022:22

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN

Lägenhetsbebyggelse vid Brinkebergskulle

Arkeologisk utredning, steg 2
Fastighet Karls grav 1:1 m. fl.
Vänersborgs socken, Vänersborgs kommun
Astrid Lennblad
Lödöse museum, Förvaltningen för kulturutveckling
KU Arkeologisk rapport 2022:22

VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN

Författare Astrid Lennblad
Grafisk form Gabriella Kalmar
Layout och teknisk redigering Astrid Lennblad
Omslagsbild Fotot visar Del av Karls grav från L2022:4751. Foto taget av Astrid Lennblad.

Lödöse museum/Förvaltningen för kulturutveckling
Museivägen 1
463 71 Lödöse
tel. 010-441 43 80
www.lodosemuseum.se

Innehåll

Sammanfattning ... 9
Bakgrund ... 9
Syfte och metod ... 9
Tidigare undersökningar ... 10
Resultat ... 10
Lägenhetsbebyggelse – L2022:4747 ... 10
Lägenhetsbebyggelse/torp – L2022:4748 ... 13
Täktverksamhet – L2022:4749 ... 14
Lägenhetsbebyggelse – L2022:4750 ... 16
Lägenhetsbebyggelse – L2022:4751 ... 17
Övriga ytor inom utredningsområdet ... 19
Resultat gentemot undersökningsplanen ... 22
Slutsats och åtgärdsförslag ... 22
Referenser ... 24
Tekniska och administrativa uppgifter ... 25
Bilagor ... 26

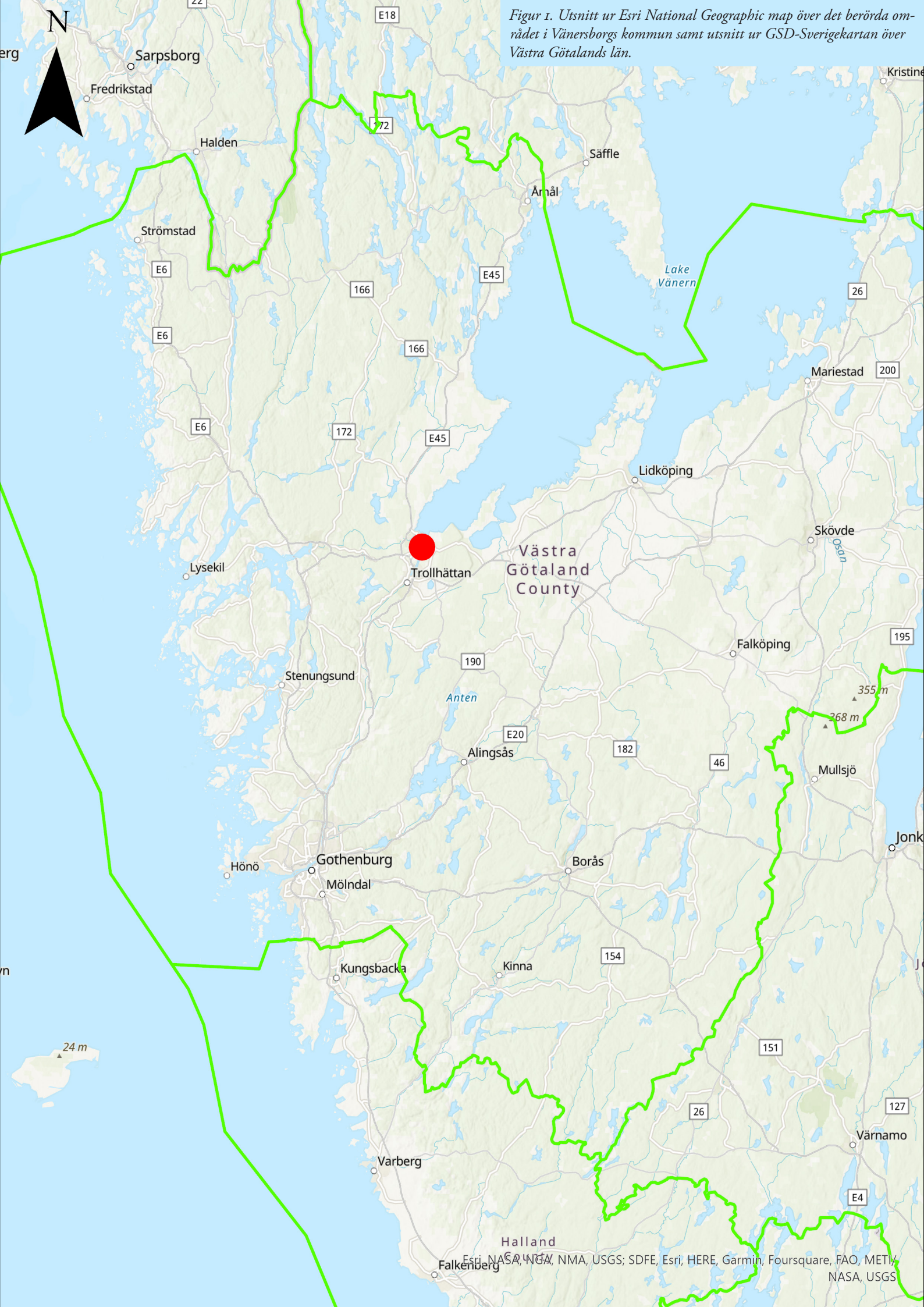

Figur 1. Utsnitt ur Esri National Geographic map över det berörda området i Vänersborgs kommun samt utsnitt ur GSD-Sverigekartan över Västra Götalands län.

Figur 2. Utsnitt ur Esri Open street map över aktuellt undersökningsområde. Skala 1:20 000

Figur 3. Utsnitt ur Esri Open street map över aktuellt undersökningsområde med de nyregistrerade lämningarna markerade. Skala 1:5 000

Sammanfattning

Utredningen, steg 2, genomfördes under fem fältarbetsdagar i månadsskiftet juni/juli 2022. Anledningen var att Trafikverket Stora Projekt syd/väst planerar att bygga ny slussled vid Brinkebergskulle, inom fastigheten Karls grav 1:1 m.fl. Projekt- och fältarbetsledare var Astrid Lennblad, medverkande i fält var även Anton Lazarides.

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om fornlämningar berörs av planerat arbetsföretag. Eventuellt nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet skall preliminärt avgränsas. Resultaten ska kunna användas av Länsstyrelsen vid vidare tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten ska också kunna användas som underlag i Trafikverket Stora Projekt syd/västs fortsatta planering.

Utredningen resulterade i fyra nyregistrerade fornlämningar (lägenhetsbebyggelser) samt en övrig kulturhistorisk lämning (täktverksamhet) (figur 3). Lägenhetsbebyggelserna utgörs av L2022:4747, L2022:4748, L2022:4750 och L2022:4751. Lämningarna L2022:4747 och L2022:4748 är belägna i den nordöstra delen av utredningsområdet och vid dessa har byggnadslämningar påträffats och de förekommer i det historiska kartmaterialet först gången på storskifteskartan över Restads utmark från 1775, dock ej namngivna eller med beskriven funktion.

Lämningen L2022:4750 är belägen på västra sidan av området, längst i söder och utgörs av byggnadslämningar samt ett brandlager. Denna lämning torde utgöra ¼ rå- och rörshemmanet *Hästevadet* eller *Torpet* som finns upptaget på denna plats på rågångskartan från 1786.

Lämningen L2022:4751 är belägen längst ner i söder på östra sidan av utredningsområdet. Lämningen består av ett spisröse/eldstadsfundament med bland annat rikligt med tegel. Runt spisröset påträffades ett antal större stenar som tolkats som syllstenar. Enligt samma rångskarta från 1786 som ovan torde dessa lämningar utgöra torpet *Johannesberg*.

Den lämning som registrerats som övrig kulturhistorisk lämning, L2022:4749, utgörs av en täktverksamhet, sandtäkt. Denna finns belägen relativt centralt på utredningsområdet östra sida. Lämningen består av en större grop med byggnadslämningar i anslutning som tolkats som möjligt sammankopplade till täktverksamheten.

Utifrån begränsningar på var schakt fick grävas och inte, Sjöfartsverkets bestämmelser se bilaga 3, utgick stora delar av utredningsområdet östra sida. Utifrån utredningen steg 1 skall det i detta område finnas soldatgravar som påträffats vid slussarbeten 1911 samt ett boplatsläge söder om gravarna. I det område som markerats för gravarna gick det enbart att gräva i den norra kanten och boplatsläget utgick helt. Gravarna kunde ej påträffas utan finns sannolikt längre söder ut under stora mängder påfört krossmaterial.

Norr om gravarna skall enligt det historiska kartmaterialet Brinkebergskulles industriområde legat. Hela detta område var täckt med minst 1,3 meter modernt krossmaterial och enbart på ett ställe gick det att, på ett säkert sätt, gräva genom. Under detta moderna material påträffades toppen av ett raseringslager, innehållande sot, kol, tegelkross, tegelbrockor och porslin vilket daterades till omkring 1800-tal. Lödöse museum/Förvaltningen för kulturutveckling anser att möjligheterna är goda för att det finns välbevarade lämningar under allt påfört krossmaterial. Området är ej registrerat som lämning utifrån Länsstyrelsens önskemål.

Bakgrund

Trafikverket Stora Projekt syd/väst planerar att bygga ny slussled vid Brinkebergskulle, inom bland andra fastigheten Karls grav 1:1. Under hösten 2021 utfördes en arkeologisk utredning steg 1 där ett antal delområden markerades som intressanta för vidare undersökningar.

I månadsskiftet juni/juli 2022 utförde Lödöse museum/Förvaltningen för kulturutveckling en arkeologisk utredning steg 2. Resultat från utredningen, steg 2, ska användas som underlag för fortsatt planering av den nya slussleden. Projekt- och fältarbetsledare var Astrid Lennblad, i fält medverkade även Anton Lazarides.

Syfte och metod

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om fornlämningar berörs av planerat arbetsföretag. Eventuellt nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet skall preliminärt avgränsas. Utredningsresultaten ska kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten ska också kunna användas som underlag i Trafikverket Stora Projekt syd/västs fortsatta planering.

Utredningen genomfördes under fem fältdagar i månadsskiftet juni/juli 2022 med två arkeologer och en maskinist. De upptagna schakten, påträffade lämningar och topografier av arkeologiskt intresse mättes in digitalt med hjälp av GPS-utrustning kopplad till nätverks-RTK i koordinatsystemet Sweref 99 TM. Inmätningarna

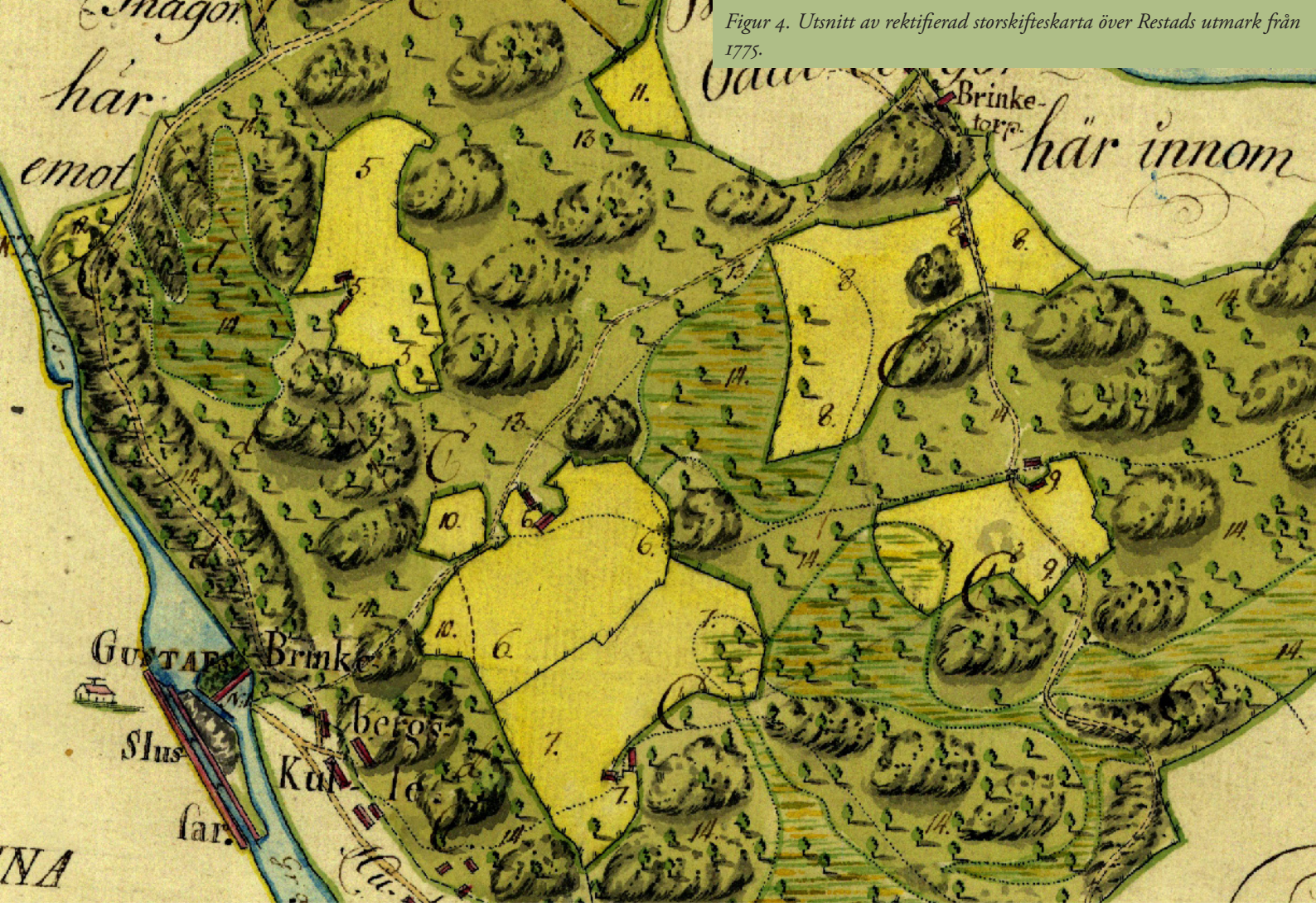

Figur 4. Utsnitt av rektifierad storskifteskarta över Restads utmark från 1775.

har därefter bearbetats med hjälp av ArcGIS Pro. Fältbeskrivningar gjordes i programvaran Arkeo. Metalldetektering och fotografering skedde löpande under utredningen.

Tidigare undersökningar

Området har tidigare varit föremål för en arkeologisk utredning steg 1 (Lazarides och Eriksson 2022). Inom denna inventerades hela området okulärt samt att det gjordes en omfattande kart- och arkivstudie. Steg 1 utredningen resulterade i att sju delområden identifierades som intressanta att arbeta vidare med. Lämningstyperna det rör sig om är lägenhetsbebyggelse/torp och industribebyggelse från historisk tid, ett antal områden som bedömdes som möjliga boplatslägen samt en gravplats med soldater som påträffades 1911.

Av de sju delområden som identifierades under steg 1 utredningen gick fyra vidare till steg 2 utredningen, delområde 1, 2, 5 och 7.

Resultat

Utredningen resulterade i att fyra fornlämningar och en övrig kulturhistorisk lämning kunde nyregistreras. De fyra fornlämningarna utgörs av lägenhetsbebyggelser (L2022:4747, L2022:4748, L2022:4750 och L2022:4751) och den övriga kulturhistoriska lämningen utgörs av en täktgrop (L2022:4749). Alla schaktbeskrivningar återfinns i bilaga 1, och alla anläggningsbeskrivingar återfinns i bilaga 2.

Lägenhetsbebyggelse – L2022:4747

Centralt i undersökningsområdets östra del skall det enligt det historiska kartmaterialet funnits åtta byggnader norr om Kanalvägen. Av dessa syns tre för första gången på storskifteskartan över Restads utmark från 1775 (figur 4). På en karta från troligen 1770-talet och på en karta 1788 tillkommer flera byggnader i området (Lazarides och Eriksson 2022).

Huruvida de åtta byggnaderna verkligen är separata byggnader eller om några av dem är dubbletter som hamnat fel i rektifieringen har inte gått att avgöra.

Figur 5. Översiktskarta över L2022:4747 och L2022:4748 med kringliggande schakt Skala 1:750.

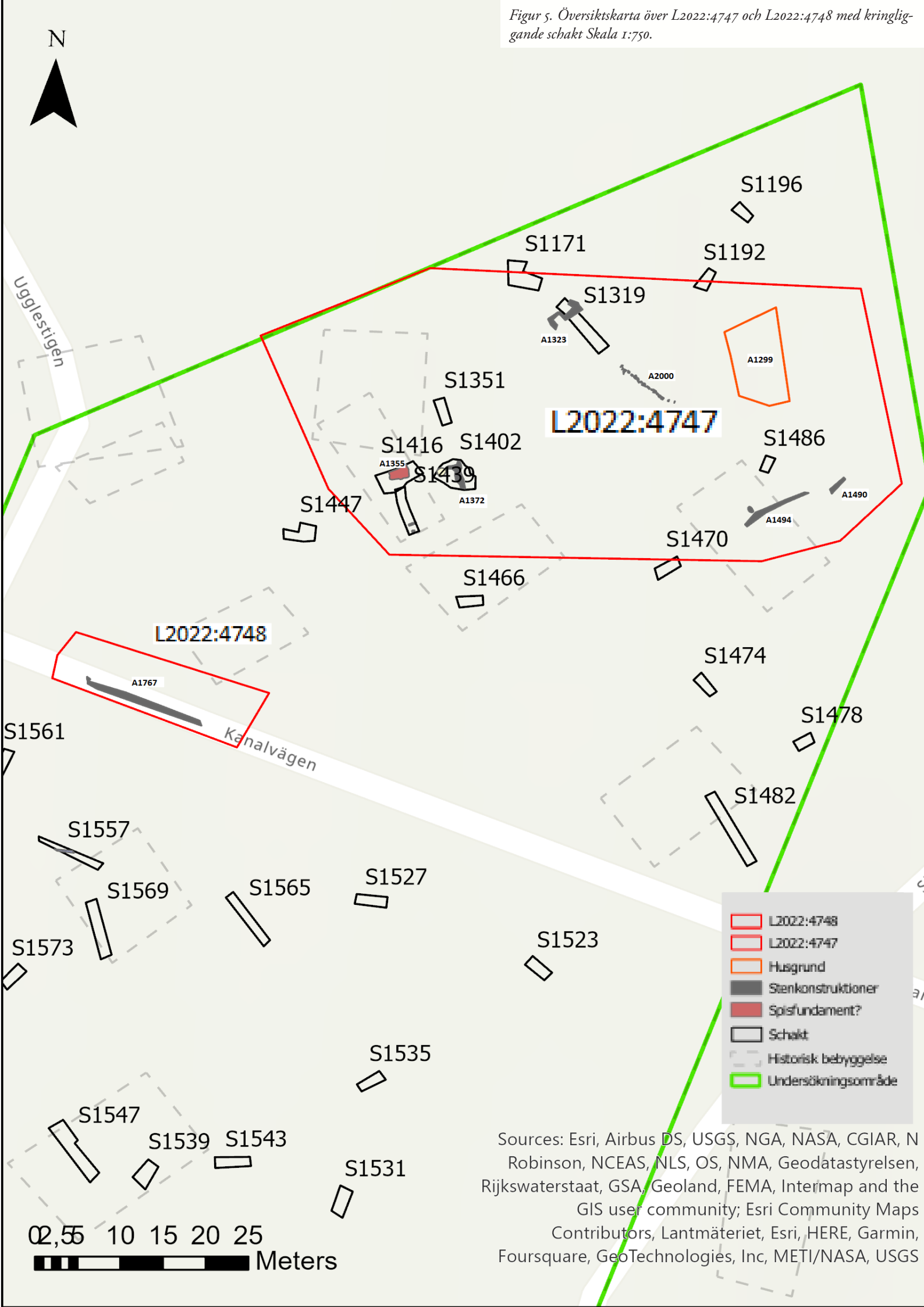

Byggnaderna på de olika kartorna inte är namngivna varför det inte har gått att avgöra den vägen huruvida dessa verkligen är åtta separata byggnader.

I detta område grävdes 15 schakt (figur 5) och dessa förlades utifrån reifieringen av det historiska kartmaterialet, del för att skära byggnaderna och dels mellan och runt byggnaderna för att för att se om andra typer av lämningar kunde påträffas. Ingen byggnad påträffades där de, enligt det historiska kartmaterialet borde finnas, dock har byggnadslämningar påträffats norr om Kanalvägen.

Lämningar från minst fyra, möjligen fem, byggnader har påträffats i form av stenkonstruktioner/delar av husgrunder. I nord påträffades vid schakt S1319 delar av en möjlig husgrund (A1323) som senar täckts över med betong och annat skräp. Denna var omkring fyra meter lång och knappt 2 meter bred (figur 6).

Figur 6. Del av stenkonstuktionen som utgör den norra byggnadslämningen inom L2022:4747. Foto: Astrid Lennblad.

Sydväst om denna påträffades en lång rad med stenar som tolkats som en husgrund (A2000). Stenraden var nästan sju meter lång, och bestod av övertorvade naturstenar (figur 7). Strax nordöst om denna stenrad påträffades en rektangulär stengrund (A1299), 11,5×6 meter stor, bestående av ett kompakt stenlager (figur 8).

Figur 7. Del av den övertorvade stenraden (A2000) som tolkats som del av byggnadslämning. Foto: Astrid Lennblad.

Figur 8. Den västra, tydliga, kanten av det kompakta stenlager (A1299) som utgör en av byggnadslämningarna. Foto: Astrid Lennblad.

Söder om schakt S1486 påträffades ytterligare en del av husgrund. Denna bestod av en längre (A1494), knappt åtta meter lång, stenmur och strax norr om denna kom en kortare (A1490), drygt två meter lång, stenmur (figur 9). Dessa kan möjligen ha hört samman eller så utgör de två separata konstruktioner.

Figur 9. Del av den längre stenkonstruktionen (A1494) som utgör ytterligare byggnadslämning inom L2022:4747. Foto: Astrid Lennblad.

I den sydvästra änden av den nyregistrerade lämningen påträffades delar av stenkonstruktioner i schakt S1402 och S1439 (A1372). I schakt S1416 påträffades vad som tolkats som ett spisfundament (A1355) som sannolikt hör samman med stenkonstruktion i de två omgivande schakten (figur 10).

Figur 10. Det sannolika spisfundamentet (A1355) i schakt A1416. Foto: Astrid Lennblad.

Detta område var mycket svårt att undersöka. Det ligger extremt mycket skräp runt omkring i form av trädgårdsavfall, ett flertal telestolpar, ett vagnsunderrede med mera. Det luktade även mycket illa medan det schaktades, framför allt i S1351 och S1402, olja eller någon form av kemisk lukt.

Figur 11. Skräp i form av gamla telestolpar som låg i närheten av S1351. Foto: Astrid Lennblad.

Lägenhetsbebyggelse/torp – L2022:4748

I närheten av Kanalvägen skall det enligt samma historiska kartmaterial som ovan finnas en byggnad omkring 4 meter norr om vägen och en byggnad omkring 15 meter söder om vägen. I norra kanten av Kanalvägen påträffades en stenkonstruktion (A1767), drygt 14,5 meter lång, som tolkats som en byggnads lämning (figur 5). Sannolikt utgör detta lämningen den norra byggnaden men skulle kunna vara den södra byggnaden beroende på hur stora felen i rektifieringen är. Den preliminära avgränsningen av lämningen framgår av figur 5.

Täktverksamhet – L2022:4749

Söder om Kanalvägen grävdes 19 schakt. Enligt samma historiska kartmaterial som ovan skall det i detta område funnits tre byggnader. Inga direkta spår av dessa kunde hittas. Enda spåret av någon egentlig aktivitet i området var en tunn mörkfärgning i S1553 som tolkades om en möjlig ränna (A1553) samt mindre mängder tegelkross i vissa av schakten. Eftersom inga direkta spår av byggnader kunde påvisas så gick det inte att anse detta som fornlämning.

I stället påträffades en trolig täcktgrop (A2001), sandtäkt (figur 13) i delområdets västra del. Själva gropen, omkring två meter i diameter, påträffades redan under steg 1 utredningen men två schakt lades i anslutning till gropen för att undersöka denna och området runt. Schakt S1593 lades direkt i kanten av gropen vilket resulterade i ett tjockt lager raseringsmassor och under detta kom ren sand (figur 12). Denna sandtäkt kan möjligen höra samma med något av de tegelbruk som funnits i närområdet. I det andra schaktet, S1779, påträffades delar av en stenkonstruktion (L1783) som tolkats som en byggnadslämning, möjligen tillhörande täktverksamheten. Lämningen har bedömts som en övrigt kulturhistorisk lämning.

Figur 12. Den framschaktade slänten av täktgropen A2001. Foto: Astrid Lennblad.

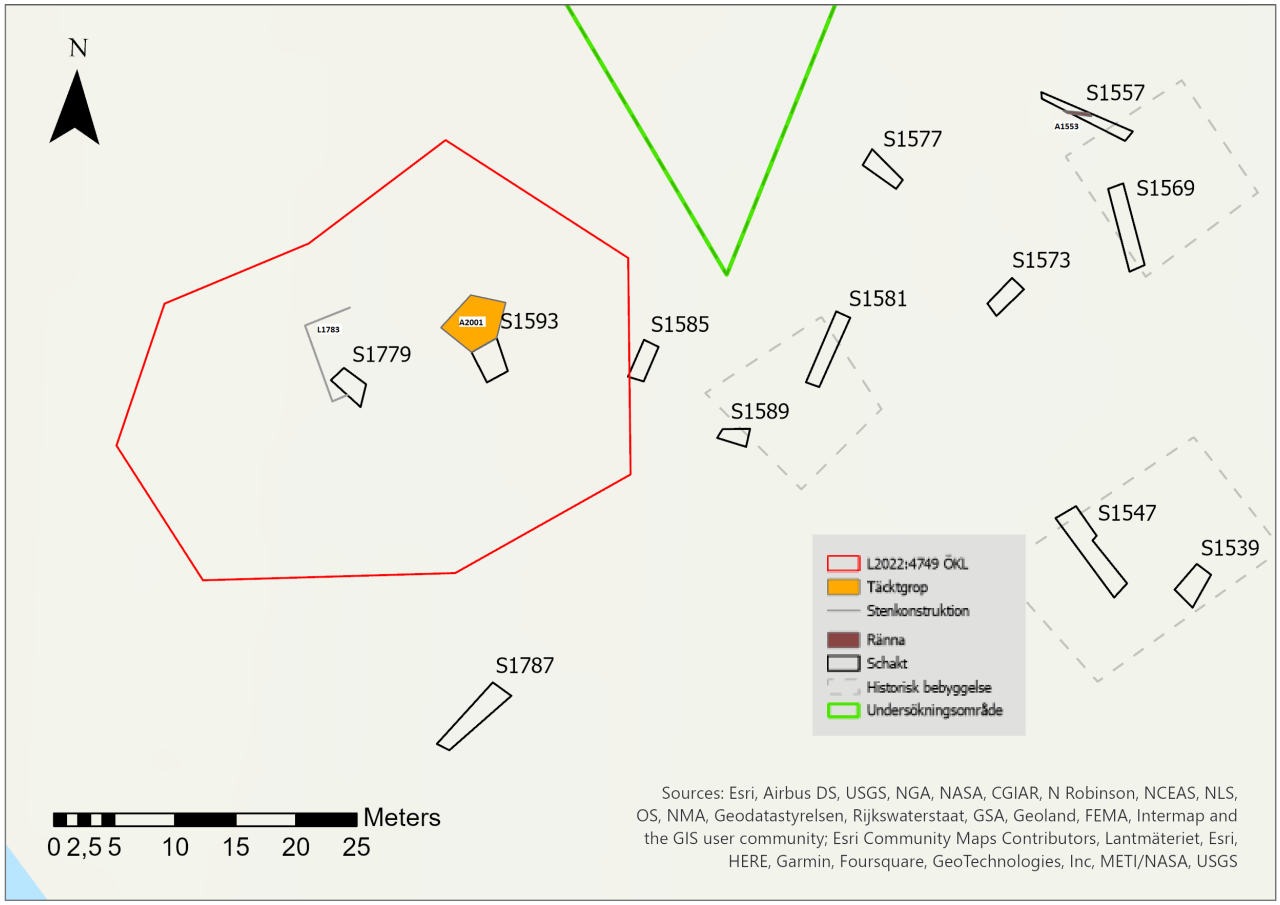

Figur 13. Översiktskarta över L2022:4749 med kringliggande schakt. Den möjliga rännan i S1553 syns i nordöst. Skala 1:500.

Figur 14. Översiktskarta över L2022:4750 med kringliggande schakt, samt den stora lerhögen. Skala 1:500.

Lägenhetsbebyggelse – L2022:4750

På utredningsområdet västra sida, grävdes 11 schakt. Den norra delen av området var mycket påverkad av modern aktivitet, här låg stora högar med grus och småsten som enbart delvis var övertorvade. Således inte särskilt längesedan dessa placerades här. I schakten mot mitten av området framkom enbart sand och under denna fanns moderna utfyllnadsmassor. Ett av schakten (S1835) grävdes till ett djup av 1,1 meter men det moderna materialet bara fortsatte. Djupare än så gick ej att gräva på ett säkert sätt.

Vid schakt S1873 (figur 14) påträffades en stor hög (A1851). Schaktet grävdes delvis in i högen vilken visade sig bestå av helt ren lera, förutom ett kritpisskaft i botten. Denna hög tolkades som eventuella muddringsmassor men ej någon kulturhistorisk lämning.

Längst ner i söder inom denna del av utredningsområdet ska det enligt rågångskartan från 1786 funnits två byggnader, den stora sexkantiga streckade linjen symboliserar den historiska fastighetsgränsen (figur 14). Dessa byggnader utgör ¼ rå- och rörshemmanet *Hästevadet* eller *Torpet*. Enbart i de två sydligaste schakten påträffades lämningar. I schakt S1917 påträffades vad som tolkades som en del av en syllstensrad (L1914), omkring 6,5 meter lång, och i S1910 påträffades ett kompakt brandlager (A1894) med kol och sot (figur 15). I toppen av brandlagret påträffades en fajans.

Figur 15. Brandlager (A1894) i schakt S1910. Foto: Astrid Lennblad.

Lägenhetsbebyggelse – L2022:4751

Inom det delområde som ligger längst ner i söder, på den östra sidan av kanalen, skall det enligt samma rågångskarta från 1786 som nämndes ovan ha funnits ett torp, *Johannesberg*. Detta område består topografiskt av två platåer, en nära kanalen i områdets södra del och en högre upp i områdets centrala/norra del.

Två schakt grävdes på vardera platå (figur 17) och på den övre platån påträffades sannolikt rester av torpet. Lämningarna bestod av ett sannolikt spisröse/eldstadsfundament (A1107) med rikligt med tegel, eldpåverkad sten, sot och en mindre mängd slagg (figur 17). Runt spisröset påträffades ett antal större stenar som tolkats som syllstenar, (A2002). Den platå där lämningen påträffades är topografiskt väl avgränsad med bergs- och stupkanter, och lämningens preliminära avgränsning följer de topografiska gränserna för platån.

Figur 16. Det delvis framrensade spisröset (A1107) med synliga tegelbrockor. Foto: Astrid Lennblad.

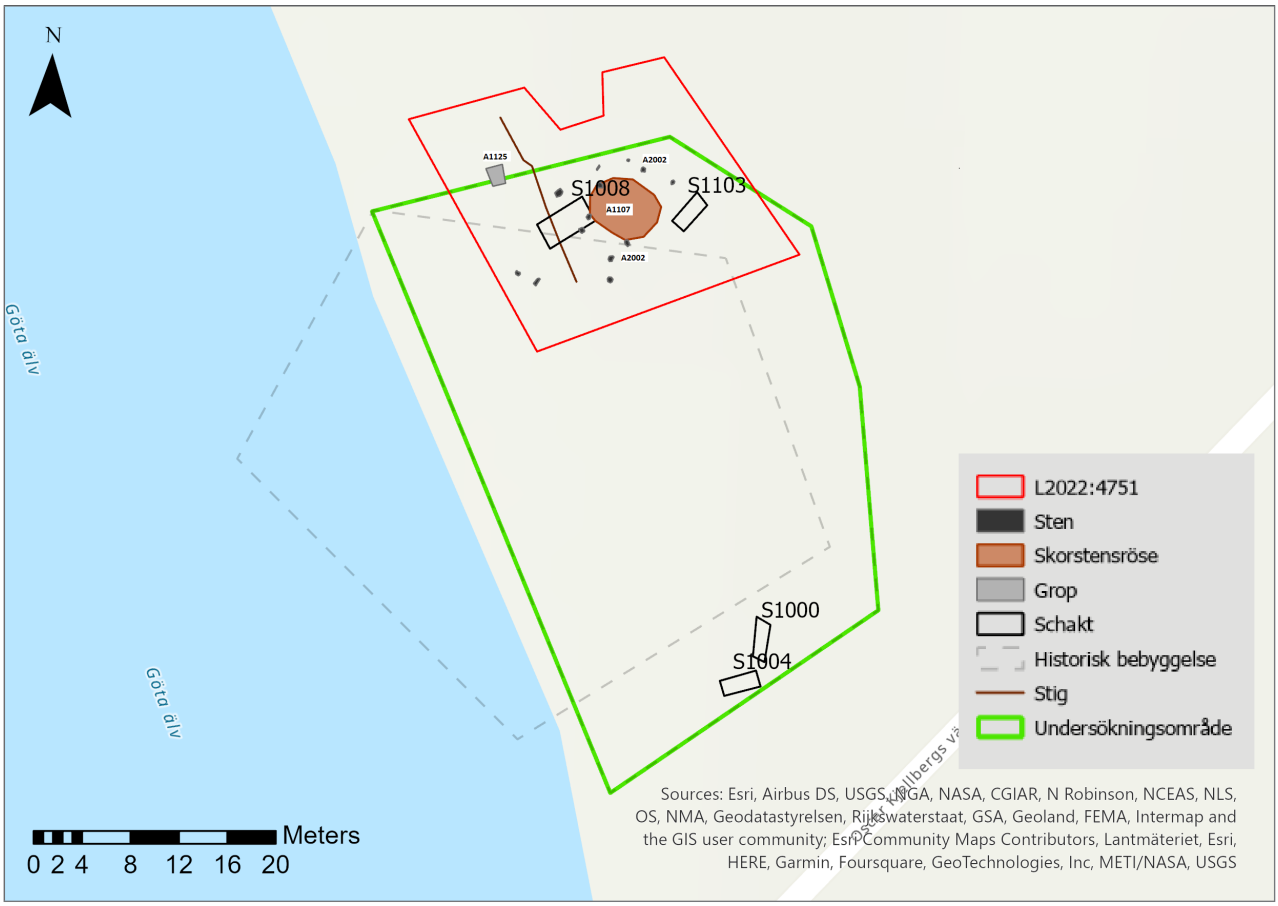

Figur 17. Översiktskarta över L2022:4751 med kringliggande schakt. Skala 1:500.

Figur 18. Översiktskarta med grävda schakt kring Brinkebergskulles industriområde. Den yttre svarta markeringen kring området symboliserar inom vilket område Lödöse museum/Förvaltningen för kulturutveckling anser att störst chans finns för att påträffa intakta lämningar. Skala 1:750.

Övriga ytor inom utredningsområdet

Brinkebergskulles industriområde

I norra delen, på östra sidan, av utredningsområdet skall enligt det historiska kart- och arkivmaterialet Brinkebergskulles industriområde legat. 16 schakt grävdes inom detta område (figur 18), och dessa förlades dels så att de skulle skära byggnaderna på de historiska kartorna, dels på de tomma ytorna i södra delen av området. Detta för att se om byggnadslämningar gick att påträffa, hur väl reifieringen av det historiska kartmaterialet stämmer samt att se om det fanns fler byggnader längre söder ut än vad som framgår av kartmaterialet.

Stora delar av detta delområde har fyllts upp med moderna massor. De två nordligaste schakten, S1597 och S1601 bestod av modern sprängsten till ett djup om minst 0,7 meter under dagens marknivå, schakten grävdes ej till botten på grund av säkerhetsrisker. I de följande schakten påträffades stenpackningar som följer söder ut. Dessa stenpackningar påträffades relativt ytligt och delar av dem ligger synligt i marknivå. De består av större stenblock med sand runt om, samt fynd av mindre mängder tegelkross.

I schakt S1743 framkom i stället modern sprängsten, liknande det material som påträffades i de två norra schakten. Detta material grävdes igenom, ca 1,3 meter, och under detta framkom toppen av ett raseringslager innehållande sot, kol, tegelkross, tegelbrockor och porslin vilket daterades till omkring 1800-tal (figur 19). Djupare än så gick ej att schakta på ett säkert sätt.

I de två följande schakten åt söder framkom samma moderna krossmaterial men dessa grävdes ej i botten på grund av säkerhetsrisker.

De tre södra schakten (S1755, S1759 och S1763) som grävdes inom detta delområde bestod av påförda massor i form av grus/sand och i botten ren lera.

Den första detaljerade kartan över Brinkebergskulle är troligen från 1770-talet. På östra stranden finns en spektakulär byggnad ritad, troligen ett klinkerbruk. I mitten ligger en åttasidig byggnad och runt om en cirkelformad byggnadskropp. På planen ligger ytterligare sex byggnader noggrant placerade i ett geometriskt mönster. Från dammvallen leds en kanal in till anläggningen som fördelas till de olika byggnaderna. Vidare söderut finns tre-fyra byggnader ritade samt en parkanläggning som är skissad. Kartan är möjligen att betrakta som ett förslag snarare än något som faktiskt existerat.

Från 1777 finns vidare en mycket detaljerad karta över området och beskriver de olika byggnaders funktion och innehåll, och som faktiskt visar vad som fanns i området. Vissa av byggnaderna var under uppbyggnad medan andra ska rivas. Denna karta bekräftar sålunda etablering för 1850. Området kallas Bränneriplan. Ytterligare kartmaterial, från 1788, visar att de byggnader som skulle komma att tas bort nu är borta och nya byggnader har tillkommit. (Lazarides och Eriksson 2022)

Lödöse museum/Förvaltningen för kulturutveckling anser att möjligheterna är goda för att det finns välbevarade lämningar under allt påfört krossmaterial som vid något tillfälle har lagts ut över ytan, både på grund av det historiska kartmaterialet och det raseringslager som påträffades. På grund av det påförda materialets volym, minst 1,3 meter ner till toppen av lämningarna, gick det inte att på ett säkert sätt utreda ytan mer än vad som gjordes. Området är ej registrerat som lämning utifrån Länsstyrelsens önskemål.

Figur 19. Raseringslagret i botten av S1743. Foto: Astrid Lennblad.

Figur 20. Översiktskarta med grävda schakt i norra änden av där de misstänkta soldatgravarna bör finnas. Den yttre svarta markeringen kring området symboliserar inom vilket område Lödöse museum/Förvaltningen för kulturutveckling anser att störst chans att påträffa dessa gravar. Skala 1:750.

Figur 21. Översiktskarta med grävda där torpet Hemkasen bör ha legat. Skala 1:500.

Soldatgravar

Centralt och mot syd i den östra delen av utredningsområdet skall det enligt källorna finnas ett större antal soldatgravar. Ett antal av dessa gravar påträffades 1911 i samband med slussarbetet men det skall finnas omkring 450–500 individer kvar på platsen (Lazarides och Eriksson 2022).

Det finns dock stora svårighet med att schakta i detta område på grund av begränsningar som Sjöfartsverket bestämt, se bilaga 3. Utifrån dessa begränsningar, samt utsatta kablar i marken, kunde enbart fyra schakt grävas (figur 20), i norra änden av det område där gravarna förväntades finnas. Två schakt lades i gräsmattan nedanför berget där minnesmärket för dessa står, norr om Slussvägen. Under matjorden följde i båda schakten ett lager om cirka 0,4 meter med sandblandad lera innehållande rikligt med tegelkross, under detta grågul orörd siltig lera som tolkades som naturlig botten. Två schakt lades söder om slussvägen väster om de begränsningar som syns på bilaga 3. Direkt under ett tunt matjordslager kom modernt krossmaterial. Schakten grävdes till ett djup av 1,5 meter utan att krossmaterialet upphörde. Vi bedömde att vi inte kunde gräva djupare på ett säkert sätt utan avbröt arbetet.

Soldatgravarna har således inte påträffats. Enligt Sjöfartsverkets karta, bilaga 3, är området söder om Slussvägen, innan den svänger söder ut uppfylld av stora mängder stenkross och Lödöse museums/Förvaltningen för kulturutvecklings bedömning är att gravarna sannolik ligger under detta material men för att kunna hitta dem måst området säkras upp för att kunna gräva så pass djupt som krävs. Lödöse museum/Förvaltningen för kulturutveckling bedömning om var gravarna kan finnas framgår av figur 20.

Torpet Hemkasan

På den del av utredningsområdet som ligger på ön mitt i kanalen skall det enligt rågångskartan från 1786 finnas en torplämning, *Hemkasan*. Två schakt lades i gräsmattan, norr om schakten består området enbart av berg i dagen, och ett tunt brandlager påträffades i båda (figur 21).

Det påträffades även ej utsatta elledningar vilket innebar att det inte kunde schaktas djupare eftersom det således rådde osäkerhet kring huruvida det kunde finnas fler ledningar i området. Att det påträffades brandlager samt att det finns ett torp utsatt i det historiska kartmaterialet påvisar att det finns rester av aktivitet i området. Dock påträffades inga byggnadslämningar. Området är ej registrerat som lämning.

Resultat gentemot undersökningsplanen

Syftet med undersökningen var att uppfylla de mål som framgår i undersökningsplanen. Med tre undantag, listade nedan, visar utredningsresultaten att målen kunde uppfyllas.

- Utifrån de begränsningar som Sjöfartsverket bestämt som nämnts ovan gick stora delar av det östra utredningsområdet ej att undersöka. Dels gick enbart den norra kanten av det förmodade soldatsgravsområdet att undersöka, dels gick det ej att undersöka det möjliga boplatsläget söder om soldatgravarna.

- Ytan där Brinkebergskulles industriområde bör ha legat har det i modern tid fyllts upp med mycket stora volymer krossmaterial. Detta hade inte framgått innan fältarbetet planerades varför det inte gick att schakta, på ett säkert sätt, till ett sådant djup att de förmodade lämningarna gick att påträffa i någon större utsträckning.

- De elledningar som påträffades på delen av utredningsområdet som ligger på ön mitt i kanalen var ej utsatta. Då dessa var relativt moderna men ändå ej utsatta blev det mycket osäkert kring huruvida det kunde framkomma ytterligare ledningar i området. Därför avbröts arbetet, både av säkerhetsskäl och för att inte av misstag gräva sönder ledningar.

Utöver dessa tre avsteg har utredningen utförts enligt undersökningsplanen.

Slutsats och åtgärdsförslag

Utifrån det historiska kart- och arkivmaterialet är det tydligt att området har en historia av mycket exploatering och förändring, inte minst runt slussarna. Området runt har därför formats utifrån dessas behov, inte minst är detta tydligt i och med de begränsningar som Sjöfartverket meddelat om var det inte är tillåtet att schakt. Sannolikt har även den mängd påförda massor i områdets nordöstra del att göra med en förstärkning av kanalen. Det är inte omöjligt att även de påförda massorna och dumphögarna i områdets nordvästra del även dessa kommer från kanalen på ett eller annat sätt.

Trots detta har fyra fornlämningar i form av lägenhetsbebyggelse och en övrig kulturhistorisk lämning kunnat nyregistreras i kulturmiljöregistret:

- L2022:4747 – Lägenhetsbebyggelse. Lämningar från minst fyra, möjligen fem, byggnader har påträffats i form av stenkonstruktioner/delar av husgrunder samt ett möjligt spisfundament. I detta område skall det enligt det historiska kartmaterialet finnas åtta byggnader, varav tre syns för första gången på storskifteskartan över Restads utmark från 1775. Byggnaderna är ej namngivna i kartmaterialet, ej heller märkta med vilken funktion de haft.

- L2022:4748 – Lägenhetsbebyggelse/torp. I norra kanten av Kanalvägen påträffades en stenkonstruktion som tolkats som en byggnadslämning. I närheten av Kanalvägen skall det enligt samma historiska kartmaterial som ovan finnas en byggnad omkring fyra meter norr om vägen och en byggnad omkring 15 meter söder om vägen. Sannolikt utgör detta lämningen av den norra byggnaden.

- L2022:4749 – Täktverksamhet, övrig kulturhistorisk lämning. I den östra delen av utredningsområdet, söder om Brinkebergkulles industriområde och norr om de förmodade soldatgravarna påträffades en stor grop som tolkats som täktgrop, sandtäkt. I anslutning till denna påträffades stenkonstruktioner som tolkats som del av byggnadslämningar, möjligen tillhörandes täktverksamheten.

- L2022:4750 – Lägenhetsbebyggelse. I södra änden, på västra sidan, av utredningsområdet påträffades vad som tolkades som en del av en syllstensrad och i anslutning till denna påträffades ett kompakt brandlager med kol och sot. I toppen av lagret påträffades även en fajans. Enligt rångskartan från 1786 ska det i detta område funnits två byggnader vilka utgör ¼ rå- och rörshemmanet *Hästevadet* eller *Torpet*.

- L2022:4751 – Lägenhetsbebyggelse. I detta område, längst ner i söder på östra sidan påträffades lämningar av ett spisröse/eldstadsfundament med rikligt med tegel, eldpåverkad sten, sot och en mindre mängd slagg. Runt spisröset påträffades ett antal större stenar som tolkats som syllstenar. Enligt samma rångskarta som ovan ska detta vara platsen för torpet *Johannesberg*.

Området där soldatgravarna bör finnas samt området där Brinkebergskulles industriområde bör ha legat har inte kunnat bekräftas under denna utredning på grund av stora mängder modernt krossmaterial samt begränsningar på var det gick att schakta. I båda dessa områden anser Lödöse museum/Förvaltningen för kulturutveckling att det finns stora möjligheter att det finns bevarad arkeologi.

Referenser

Lazarides, A. & Eriksson, R. 2022. *Arkeologisk utredning vid Brinkebergskulle Arkeologisk utredning steg 1.* Lödöse museum/Förvaltningen för kulturutveckling. KU Arkeologisk rapport 2022:10

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr:	431-13818-2020
Förvaltningen för kulturutveckling dnr:	KU 2022-00332
Förvaltningen för kulturutveckling projekt nr:	15032
Län:	Västra Götalands län
Landskap:	Västergötland
Kommun:	Vänersborg
Socken:	Vänersborg
Fastighet:	Karls Grav 1:1
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Ansvarig institution:	Förvaltningen för kulturutveckling, Västra Götalandsregionen
Projektledare:	Astrid Lennblad
Fältpersonal:	Astrid Lennblad och Anton Lazarides
Fältarbetstid:	80 Timmar, 2 arkeologer fördelat på 5 fältdagar
Arkiv:	Förvaltningen för kulturutveckling, diarium
Fynd:	Inga fynd omhändertogs

Bilagor

Bilaga 1. *Schaktbeskrivning*
Bilaga 2. *Anläggningsbeskrivning*
Bilaga 3. *Begränsningar från Sjöfartsverket*

Bilaga 1. *Schaktbeskrivning*

ID	Längd x bredd	Djup	Alvmaterial	Kommentar
S1000	1,2x3	0,4	Sand	Rödbrun sand
S1004	1,2x2	0,35	Sand	Rödbrun sand
S1008	2x3	0,2	Sand	Rödbrun sand. fynd av enstaka tegelbrockor i fyllningen. En buteljbotten.
S1103	1,2x3	0,2	Sand	Rödbrun sand. fynd av 1 tegelbrocka
S1155	1,2x3	0,8	Lera	0.15 matjord,0.15- 0.8 sandblandad lera med mycket tegel. 0.8 siltig lerbotten
S1159	1,2x4	0,9	Lera	0-0.15 matjord; 0,15-0.45 lera; 0.45-0.85 sandblandad lera; 0.85- grågul botten siltig lera. I leran och den sandblandade lera kom mycket tegel, kross ich brockor samt en del större stenar.
S1163	1,2x2	1,5	Kross	Inte i botten. schaktet består av 1.5 meter stenkross som bara fortsätter
S1167	1,2x1,5	0,8	Kross	Se förra schaktet
S1171	1,2x3,5	0,3	Sand	Extremt mycket modernt avfall i form av modernare taktegel, porslin och elsaker
S1192	1,2x2	0,4	Sand	Matjord blandat med extremt mycket modernt skräp
S1196	1,2x2	0,4	Sand	
S1319	1,2x4,5	0,5	Sand	Schakt mellanstenraderna och mot betongbloket. påträffat glödlampa, halogen?, tegelkross, porslin, flintgods.
S1351	1,2x2,5	1,2	Sand	Matjord 0.4; sand och tegelkross 0.4- berg i halva schaktet, längsgående
S1402	3x30	0,3	Sand	Sand med stenlimpa, husgrund?
S1447	2x3	0,4	Sand	Matjord 0-0.3, gulgrå bottensand 0.3-
S1466	1,2x2	0,3	Sand	0.1 matjord sen gråbrun sand
S1470	1,2x2	0,4	Sand	Matjord 0-0.1 sen grusig sand med stenar och tegelkross
S1474	1,2x2	0,6	Sand	Matjord 0.2 m. sen brun sand med större stenar. inget fyndmaterial
S1478	1,2x1,5	0,5	Sand	Matjord 0-0.1 sen rödbrun sand
S1482	1,2x5	0,3	Silt	Matjord 0-0.1; brun sand 0.1-0.25; botten alv ljusgul siltblandad lera. I den brun sanden kom enstaka tegelkross och glas, inga direkta raseringsmassor eller spår av ett torp
S1486	1,2x1,5	0,4	Sand	0-0,1 matjord; 0,1-0,3 raseringsmassor med tegelkross och grus
S1523	1,2x2	0,4	Grus, Silt	10 cm matjord sen steril grusblandad silt
S1527	1,2x2	0,4	Silt	0-0.07 matjord; 0,07-0,30 siltig sand; 0,3- steril silt
S1531	1,2x2	0,4	Silt	Se föregående schakt på denna yta. dock med några enstaka tegelkross i matjorden
S1535	1,2x2,5	0,4	Silt	De föregående schakt
S1539	1,2x1,5	0,4	Silt	Se föregående schaktbeskrivningarna. dock kom relativt mycket tegelkross i marken

S1543	1,2x2	0,4	Silt	Se föregående schakt beskrivning. Dock med förekomst av tegelbrockor
S1547	1,2x3,5	0,4	Silt	Se tidigare schaktbeskrivning. Dock med betydligt mer tegelbrockor framförallt i mitten av schaktet.
S1557	1,2x4,5	0,4	Silt	Helt tomt schakt på fynd, se föregående beskrivning
S1561	1,2x2	0,3	Lera	Lite tegelkross
S1565	1,2x4	0,4	Silt	Tomt
S1569	1,2x4	0,4	Silt	Tomt
S1573	1,2x2	0,4	Silt	Tomt så när som enstaka tegelkross
S1577	1,2x2	0,3	Silt	Enstaka tegelkross I matjord, annars tomt
S1581	1,2x3,5	0,4	Silt	Matjord 10 cm, mörkbrun sand 30 cm, botten alv av ljust grågul siltig lera
S1585	1,2x2	0,4	Silt	Tomt
S1589	1,2x1,5	0,5	Silt	Tomt
S1593	2x2	0,6	Sand	Snittade vägg till gropen. Gropen troligen sandtäkt till tegelvruk som sedan blivit delvis övertäckt med raseringsmassor I form av framförallt tegelkross och tegelbrockor
S1597	1,2x2	0,5	Sprängsten	Uppfyllt med sprängsten går ej att säkert gräva till botten
S1601	1,2x2	0,7	Sprängsten	Påförda raseringsmassor bestående av sprängsten och tegelkross.
S1670	2x2	0,3	Silt	Fyllning bestående lite rasering och kompakt siltig lera. De stora stenblocken kommer ganska ytligt.
S1691	2x2	0,3	Sand	Fortsättning på samma slags stenpackning
S1701	1,2x2,5	0,2	Sand	Schakt med stenvägg, enstaka tegelkross
S1705	2x2	0,5	Sand	Samma stenpackning som tidigare
S1720	1,5x1,5	0,6	Sand	Möjlig vägg samt samma stenpackning som innan
S1724	2x2	1,2	Sand	0-0,3 matjord; 0,3- lera blandat med sten, tegel och skiffer. Ej i botten men mängden sten ökar mot botten
S1728	2x4	0,05	Sten	Sten direkt under torv
S1743	1,2x2,5	1,4	Sprängsten	z 46,69 m0-0,1 matjord; 0,1-1,3 påförda moderna fyllningsmassor; 1,4- toppen av sista rasering, z 45,5 m, innehållande tegelkross, tegelbockor, porslin, kol
S1747	1,5x1,5	0,6	Sprängsten	Modernt fylle, ej grävt i botten
S1751	1,2x2	0,6	Sprängsten	Se föregående
S1755	1,2x2	0,8	Lera	Matjord 20 cm, sen helt ren lera
S1759	1,2x2	1,3	Lera	Matjord + påförda massor 0-0.7 sen ren lera
S1763	1,2x1,5	1	Grus	Påfört grus som innan
S1779	1,2x1,5	0,2	Sand	Schaktet ligger över en möljig syllstensrad, i fyllningen består av raseringsmassor, tegelkross
S1787	1,2x3,5	1,5	Sand	En tegelsten i matjorden högt upp

S1817	1,2x2,5	1,4	Sand	Tunn grässvål, sen fin gråbrun sand med större stenar
S1831	1,2x2	0,25	Sand	Tunn grässvål, sen ljus sand blandad med sten
S1835	1,2x1,5	1,1	Sprängsten	Sprängsten! grävt 1,1 meter ej i botten
S1843	1,2x1,5	0,5	Sprängsten	0,4 sandblandad med stenar, sen modernt krossmaterial
S1847	1,2x2	0,3	Lera	Sista 15 cm helt ren bottenlera
S1873	1,2x3	1,5	Lera	Schakt in i lerhög
S1877	1,2x2	0,7	Sand	0-0,2 matjord; 0,2-0,6 sand med enstaka tegelkross
S1881	1,2x2,5	0,4	Sand	Brun sand under matjorden alv bestående av ljusgul silt
S1890	1,2x3	0,5	Sand	Brun sand under matjorden alv bestående av ljusgul silt
S1910	2,2x3	0,4	Sand	0-0,1 matjord; 0,1-gul sand.
S1917	2x3	0,4	Sand	0-0,1 matjord; 0,1-gul sand.
S1928	1,2x2	0,4	Sand	Brandlager kommer ca 15 cm under mark. sen steril sten-hård silt som botten
S1943	1,2x2	0,6	Sand	Brandlager kommer ca 15 cm under mark. sen steril sten-hård silt som botten. Samt ej utsatt elledning.

Bilaga 2. *Anläggningsbeskrivning*

ID	Typ	Övrig anläggningstyp	Beskrivning
A1107	Övrig...	Skorstensröse	Rund kulle mitt i torpet. Övertorvad men under torven riktigt med tegelbrockor L0.22, B0.11 H0.04, slagg och eldpåverkad och sotig sten. Alla tegelbrockor som påträffats är höjd ca 4 cm
A1122	Grop	Täkt?	
A1125	Grop	Täktgrop	
A1153	Ränna	Dike?	Ränna med lite kol och tegelkross
A1299	Övrig...	Husgrund	Kallmurad stengrund, västra långväggen mycket tydlig sen är det lite oklart pga raserat.
A1323	Övrig…	Stengrund med betongblock. ev fortsättning på de tidigare inrätta stegrunderna. L1345	
A1355	Övrig...	Spisfundament	Sannolikt spisfundament bestående av natursten med tunna tegelbrockor in i mellan
A1372	Övrig...	Vägg?	Stenpackning
A1392	Övrig...	Stenpackning	Del av föregående stenpackning
ST 1424, 1428		vägg	
A1490	Övrig...	Stenrad	Rad med 5 stenar, ligger ytterligare lösa stenar öster om raden. Raden går in i en privat tomt under deras skrotupplag.
A1494	Övrig...	Husgrund	Hör sannolikt samman med föregående inmätning. Lång rad med stenar, sannolikt grund till det hus som fanns här. mycket raseringsmassor i marken och flertalet lösa stenar ligger runt om i marken. på den privata tomten finns 5 pallar fyllda med sten.
A1553	Ränna	Ränna	Tunn mörkfärgning, ränna?
St1605-1666		Stenlaggd grund?	
A1680			Stenlimpa av flera lager sten. möjligen vägg som raserat.
A1695		Stenkonstruktion	Limpa av packad sten, möjligen del av vägg till något av de långa husen
St1709, 1716		Stenkonstruktion	Stenar som skulle kunna utgöra vägg eller innervägg
A1732		Stenkonstruktion	Samma stenpackning som tidigare
A1767	Övrig...	Stenmur/husgrund	Del av byggnadskonstruktion norr om Kanalvägen.
L1783	Övrig…	Stenkonstruktion	Husgrund?
L1822			Uppdämt dike
A1826		Täcktgrop?	
L1839		Uppdämt dike	
A1851	Hög		Lerhög med grop i. Leran innehöll ett kripipsskaf grävt en profil in i högen, 1,5 meter djupt
A1864	Grop		Grop I hög, kanske i tro om att kunna plundra lite?

A1894	Övrig…		Brandlager, fynd av en fajans i sanden direkt ovan. Inga andra fynd.
T1885			Berg
A1897			
L1914			Husgrund? linjen utgår från synliga stenar i ytan
A1922			Brandlager med bränt trä, några spikar, tegel. inget jättemodernt
A1937			Samma brand som innan
A1943			Schakt med el och brand
L1941			El
A2000	Övrig...	Syllstenar till torp	Består av inmätningar ST1188, 1200-1289
ST 1188, 1200-1289	Övrig...	Syllstenar till torp	
A2001	Grop	Sandtäckt	Påträffades under AU1
A2002	Övrig...	Syllstenar till torp	Består av inmätningarna ST1014, 1022-1096
ST1014, 1022 - 1096	Övrig...	Syllstenar till torp	Sannolikt syllstenar till till torp. natursten
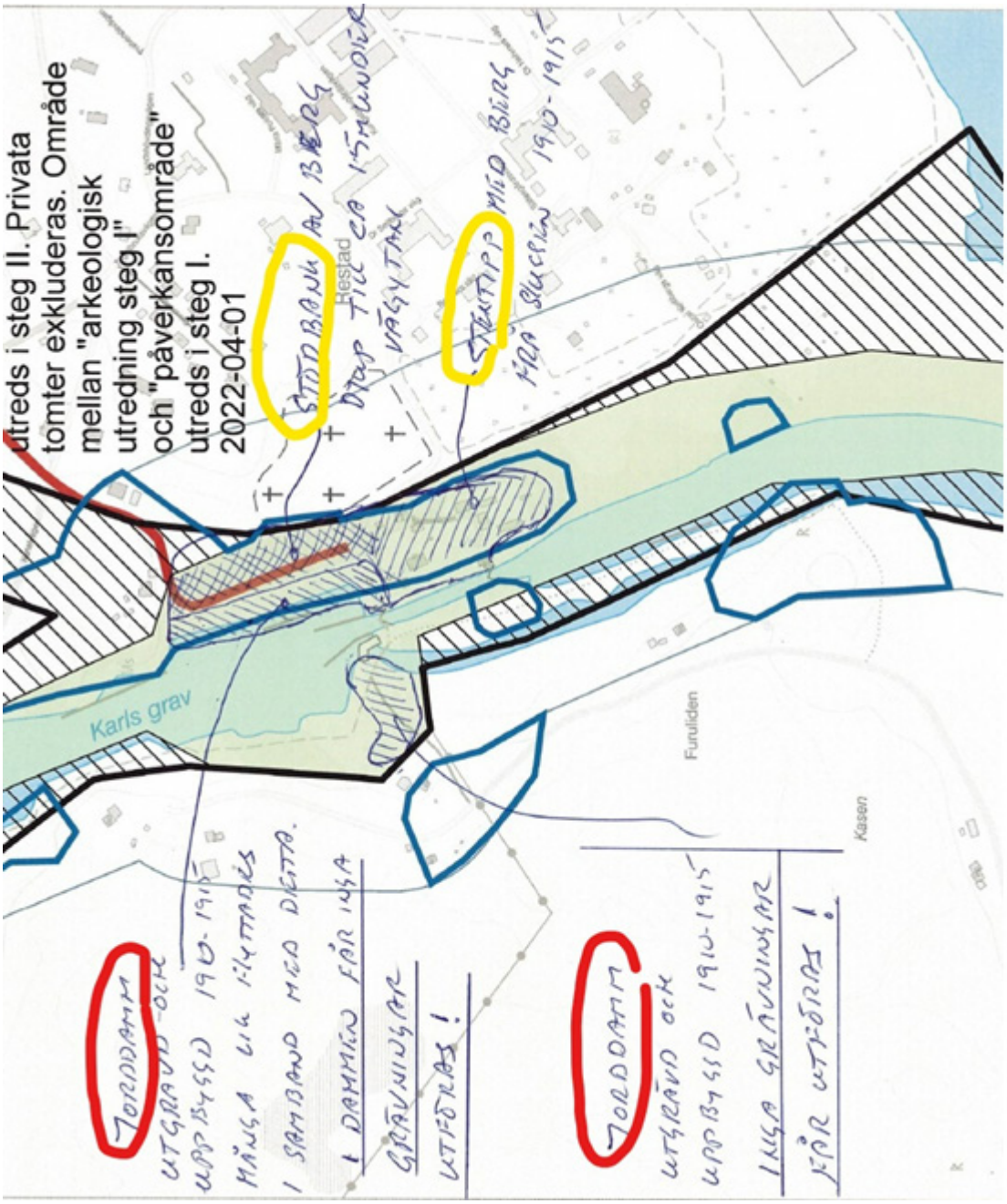
Bilaga 3. *Begränsningar från Sjöfartsverket*